

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/19 Fall 2016, p. 245-266

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11219>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 29.10.2016

✓ Accepted/Kabul: 15.12.2016

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM – Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin KILINÇ

This article was checked by iThenticate.

ŞEHRIYAR'IN EĞİTİM ANLAYIŞI*

İkram ÇINAR**

ÖZET

Bu araştırmanın genel amacı, bir sanatçı ve düşünür olarak Tebrizli Muhammed Hüseyin Şehriyar'ın eğitim anlayışını ortaya çıkarmaktır. Nitel araştırma desenindeki bu çalışmada veriler doküman incelemesi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma için disiplinler arası yaklaşım kaygısı güdülerek konuyla ilgili değişik bilim alanlarında yapılan araştırma ve yayınlardan literatür taraması yoluyla veri toplanmıştır. Veriler kütüphane ve arşivlerden, makale, gazete yazısı, fotoğraf ve internet kaynakları kaynakçada sıralanan kitaplardan Şehriyar'la ilgili, onun eğitim anlayışını merkeze alarak taranıp derlenmiştir. Araştırmada kullanılan veriler, ikincil (yargısal) veri niteliğini taşımaktadır. Toplanan veriler benzer konuları inceleyen farklı kaynaklarla kontrol edilerek geçerlilik sınaması yapılmış, iç tutarlılık yönünden değerlendirilip güvenilirliği sağlanmıştır. Bu araştırmada şairin anadili olan Azerbaycan Türkçesi ile yazdığı ve Farsçadan Azerbaycan Türkçesine çevrilen şiirlerinden Şehriyar'ın eğitime ilişkin görüşleri ortaya konmuştur. Şehriyar'ı biçimlendiren koşullar, almış olduğu eğitim, gözleyip algıladığı dünyanın gidişatı, bir sanatçı olarak onun eğitim konusunda da görüşler geliştirmesine ve bu görüşlerini şiir sanatının incelikleriyle ortaya koymasına vesile olmuştur. Şehriyar çocukluğunda çevresinden güçlü bir geleneksel-yerel-milli bir kültür eğitimi almış ve özdeğerlerinin farkında bir kişi olarak evrensel kültüre katkı yapmıştır. Şehriyar bilimsel ve millî nitelikte bir eğitim önermektedir. Ona göre eğitimsizlik yıkım, felaket, çöküş, cehalet, ihanet, sorumsuzluk ve ahlaksızlığa yol açan insanlaşma noksanlığıdır. Noksanlığı tamamlamanın çaresi olarak insanların bilimsel bir eğitimden geçmesi gerektiğini savunur. Bilgisizliğin önlenmesi ve daha çok içinde bulunulan çağın geçerli bilimsel-felsefi bilgisine sahip olmayı önerir ve bunun okullarda edinilmesi gerektiğini dile getirir.

Anahtar Kelimeler: Şehriyar, eğitim politikası, Şehriyar'ın eğitim anlayışı

* Bu makale, Bursa Türk Ocağı'nın 7-8 Kasım 2016 tarihlerinde Uludağ Üniversitesinde düzenlediği "Her Yıl Bir Büyük Türk: Şehriyar" uluslararası bilgi şöleninde sunulan bildirinin büyük ölçüde yeniden yazılmış halidir.

** Yrd. Doç. Dr. Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, El-mek: ikramcinar@gmail.com

SHAHRIAR'S APPROACH TO EDUCATION

ABSTRACT

The overall objective of this research is to reveal the educational understanding of Mohammed Hussein Shahriar of Tabriz as an artist and philosopher. The data were analyzed using the method of document review within the study herein which has the design of a qualitative research. Harboring the concerns for interdisciplinary approach, the research data were collected from the researches and publications made in different fields of science pertaining to the subject by means of literature scanning. Data with regards to Shahriar were scanned and compiled from libraries and archives, articles, newspaper articles, photographs and the books web sources whereof were listed in the bibliography focusing on his educational understanding. The data used in research have the feature of a secondary (judgmental) data. Validity examination of the collected data was performed by checking them through different sources examining similar issues and they were assessed from the aspect of internal consistency and their reliability was ensured. In this study Shahriar's opinions on education were demonstrated by extracting them from his poems which he wrote in Azerbaijani Turkish, his mother tongue and from those translated from Persian to Azerbaijani Turkish. The conditions which comprised the formation of Shahriar, the education he received, the world's state of affairs which he observed and perceived, as being an artist led him to develop views in the field of education as well and to exhibit such views through preciousness of the art of poetry. Shahriar received a strong traditional-local-national culture from his environment in his childhood and contributed to the universal culture as a person being aware of his values. Shahriar proposes a scientific and national education. According to him lack of education is lack of being a human causing destruction, disaster, collapse, ignorance, betrayal, irresponsibility and immorality. He defends that the human beings should undergo a scientific education as a remedy for completing such deficiency. He proposes the prevention of ignorance and mainly having current scientific-philosophical knowledge of the epoch and expresses that it should be obtained in school.

STRUCTURED ABSTRACT

Artists combining their intuition and knowledge with aesthetic concerns open intellectual horizons of their followers in a wide variety of fields ranging from history to sociology, theology to philosophy, psychology to education and geopolitics to geo-culture. Artists producing works in different types of literature as well produce knowledge in the genre of aesthetics. Moreover, literary arts have a point in common with education which is our subject, both quarter the human being in the center. Some literary works may directly or indirectly mention a new education system, a new type of human, educational values or problems pertaining to education.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/ 19 Fall 2016

A large number of intellectuals and artists dealt with human philosophy, wondered the man's essence, searched for an answer to the question of "what kind of a human being should be raised" by observing the behaviors of people and demonstrated their approach to education through their replies. In Turkey, exclusive of the politicians and pedagogs educational understanding of many philosophers and artists prominently Rumi, Yunus Emre and Mehmet Akif were examined as well and publications pertaining thereto were made.

Purpose

The aim of this study is to reveal Shahriar's approach to education. Shahriar expressed his thoughts regarding how a person, a society and finally a nation should be prepared for life and future by combining them with aesthetics concerns in his poems. Understanding Shahriar's views on education and benefiting from them are essential. Thus the question on the nature of Shahriar's approach to education constitutes the problem of the research.

Methods

The data were analyzed using the method of document review within the study herein which has the design of a qualitative research. Examining of the document covers the analysis of written and visual material including information regarding a problem. Harboring the concerns for interdisciplinary approach, the research data were collected from the researches and publications made in different fields of science pertaining to the subject by means of literature scanning. Data used in the article herein were scanned and compiled with regards to Shahriar focusing on his educational understanding from books, articles, newspaper articles, photographs in libraries and archives, and the resources web sources whereof were listed in the bibliography. The data used in research have the feature of a secondary (judgmental) data. Validity examination of the collected data was performed by checking them through different sources examining similar issues and they were assessed from the aspect of internal consistency and their reliability was ensured.

Result and Discussion

Shahriar is an artist and philosopher. Shahriar is as well the total of what he lived and what he learnt just like other people. He lived in a third world country in turmoil as a person language and culture of whom was prohibited and continued a life of poverty. The conditions which comprised the formation of Shahriar, the education he received, the world's state of affairs which he observed and perceived, as being an artist led him to develop views in the field of education as well and to exhibit such views through preciousity of the art of poetry. Shahriar received a strong traditional-local-national culture from his environment in his childhood and contributed to the universal culture as a person being aware of his values.

Shahriar proposes a scientific and national education. According to him lack of education is lack of being an human causing destruction, disaster, collapse, ignorance, betrayal, irresponsibility and immorality. He defends that the human beings should undergo a scientific education

Turkish Studies

as a remedy for completing such deficiency. He proposes the prevention of ignorance and mainly having current scientific-philosophical knowledge of the epoch and expresses that it should be obtained in school.

In Shahriar's opinion education does not mean storing theoretical knowledge in the brains of the students, rather it is to mobilize the person's thinking and creativity. He argues that education should not be in the form of memorization, empty words and advices. Shahriar utters that useful and practical knowledge should be given or taught through education along with a critical reasoning in the form of applied training.

Shahriar defends that students should acquire a sense of history being aware of the past and on the other hand that they should be trained in a manner to be equipped with knowledge and capabilities for the days to come as they shall live in the future. Criticizing the adults of his time of being unable to seize their epoch, he blames the society of being sinners expressing that children shall pay for an irresponsible society. He says that economic underdevelopment and poverty are caused by lack of education and summons the youngsters to schools (not madrasah). Shahriar criticizes the young of lacking great ideals and of not thinking big and sets as a goal for youngsters receiving a scientific education and using their reason and improving their individual qualifications thus being after great ideals for their nation and humanity rather than moderate purposes such as money and sustaining a living.

The reasons why the poet experienced adverse feelings for civilization are the ecological disasters caused by mechanization, illnesses and scenes which pull human being apart from his own roots. He opposes the system which puts in force the ordinances dictated by the West under the name of modernization and its activities and applications destroying national and cultural identity as well. He is uncomfortable with fake modernism. The artist expects his opinions to be considered and implemented by the ones determining educational policies.

Educational applications proposed by Shahriar as well emphasize personality training of the individuals. While he expresses that education should raise persons having moral values and being devoted to their ideals, he points out that the youngster should have strong national feelings and valiant attitude against imperialism (küfr-infidelity) which is cruel to the oppressed and against its compradors in the country who are in cooperation with the same. Patriotism plays an important role in views on education.

Shahriar is in favor of scientific education. He indoctrinates that children and youngsters should acquire practical knowledge and abilities which they can use in the course of life and beware of efforts for mankurtization them. He expresses that many evils emerge from ignorance and that scientific education should declare war against ignorance.

Shahriar is a democratic person. He opposed both monarchical authoritarianism of Pahlavi government and the theocratic authoritarianism which emerged in post-Khomeini era. Shahriar rigorously criticized in his poems the hypocritical administrators

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/ 19 Fall 2016

disseminating ugliness such as ignorance, vulgarity and hooliganism in order for sovereign authorities to exploit the public more easily, and trying to create an ambiguous atmosphere in order to carry out bad business. He sided with knowledge, virtue and the oppressed public. He stood against the oppression exerted on the people. He thinks that the people should be raised in line with such positive values entirely.

Keywords: Shahriar, education policy, Shahriar's approach to education

Giriş

İnsanoğlu çeşitli bilgi türlerini kullanarak dünyayı anlamaya ve açıklamaya çalışır. Bazı insanlar anlama ve açıklamada yeni pencereler açar, ortaya koyduğu eserlerle ilerisini göremeyen diğer insanlara ufkun arkasını gösterirler. Bu insanlar bilginler, sanatçılar ve filozoflardır.

Sanatçılar, tarihten sosyolojiye, teolojiden felsefeye, psikolojiden eğitime, jeopolitikten jeokültüre kadar çok geniş alanlarda estetik kaygılarla sezgi ve bilgilerini birleştirip izleyicilerinin düşünsel ufuklarını açarlar. Edebiyatın değişik türlerinde eser üreten sanatçılar da estetik türünde bilgi üretirler. Üstelik edebiyat sanatları konumuz olan eğitimle ortak bir noktaya sahiptir; her ikisinin de merkezinde insan yer alır. Bazı edebi eserler yeni bir eğitim sistemini, yeni bir insan tipini, eğitim değerlerini veya eğitimle ilgili sorunları birebir veya dolaylı olarak konu edinebilir (Baş, 2009: 645).

Neredeyse herkesin “nasıl bir insan” sorusuna cevabı vardır ancak görüşleri muteber olanlar düşünür ve sanatçı gibi önemli kişilerdir. Bütün düşünür ve sanatçılar insan felsefesiyle ilgilenmiş, insanın neliğini merak etmiş, insanların hallerine bakarak “nasıl bir insan yetiştirilmeli” sorusuna yanıt aramış, verdikleri yanıtlarla eğitim anlayışlarını ortaya koymuşlardır. Bunun belirgin örnekleri Hint düşüncesindeki Hitopadeşa gibi kitaplarda ya da Eski Yunandaki Sofistlerde, Türk düşünürlerinden, İbni Sina ve Farabi’de, Yusuf Has Hacib’de açıkça görülür. Türkiye’de de politikacı ve eğitim bilimcilerin dışında, Mevlana (Ergün, 1993), Yunus Emre, Mehmet Akif (Arıbaş, 1992; Çoban, 2010) başta olmak üzere birçok düşünür ve sanatçının eğitim anlayışları incelenmiş, bunlarla ilgili yayınlar yapılmıştır.

Şehriyar bir sanatçı ve düşünürdür. Bir düşünür olarak içinde yaşadığı ortamı, çağının bilgisi ve dünyanın gidişatıyla analiz etmiş, anlamlandırmış ve açıklamalar getirerek yol göstermiştir. Şehriyar, bu makalede bir eğitim filozofu olarak ele alınmış ve onun Azerbaycan-Türk toplumunun eğitimde içinde bulunduğu durumu nasıl tahlil ettiği, olan ile olması gerekeni nasıl karşılaştırdığı ve yapılması gerekenleri estetik bilgiyi kullanarak toplumun önüne nasıl koyduğuna odaklanılmıştır. Bu makalede Şehriyar’a göre çocuk ve gençlerin nasıl bir eğitim almaları gerektiği hususundaki tespitleri ortaya konmuş ve eksikleri gidermek için geliştirdiği önerilere işaret edilmiştir.

Düşünürler eserlerinde belli konulara odaklansa ve bazı meselelerde uzmanlaşsalar da hayatın birçok yönüyle ilgilenir ve bu bağlamda eğitime de mutlaka eğilirler. Zira insan imal edilebilir bir varlıktır ve “Nasıl bir insan imal etmek gerekir?” sorusu her düşünürün cevap aradığı sorulardandır. Zira sanatın en önemli konusu insanın bizzat kendisidir ve düşünürler insanın neliği üzerine mutlaka durmuşlardır.

Şehriyar’ın şiirlerinde millî-kültürel varlığın gelecek kuşağa aktarılması konusundaki görüşleri de onun eğitime dair görüşleri olarak nitelenmelidir. Geleceğe aktarılmasını istediği erdem ve değerler ise çok derin ve köklüdür. Şehriyar, kapsamlı tarih ve kültür bilincine sahiptir ve

görüşlerine itibar edilmesi gereken büyük bir düşünürdür. Onun eğitime ilişkin görüşlerinin ortaya konması eğitim felsefesi ve politikalarıyla ilgilenenlerin ufkunu açacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Şehriyar'ın eğitim anlayışını ortaya koymaktır. Şehriyar, gerek kişi, gerekse toplum ve nihayet milletin nasıl bir eğitim ile hayata ve geleceğe hazırlanması gerektiği ile ilgili düşüncelerini şiirlerinde estetik kaygı ile yoğurarak ortaya koymuştur. Şehriyar'ın eğitim görüşlerini anlamak ve ondan yararlanmak gerekir. Buradan hareketle araştırmanın problemini “Şehriyar'ın eğitim anlayışının ne olduğu” sorusu oluşturmaktadır.

Yöntem

Nitel araştırma desenindeki bu çalışmada veriler doküman incelemesi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Doküman incelemesi, bir problem hakkında bilgi içeren yazılı veya görsel materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Araştırma için disiplinler arası yaklaşım kaygısı güdülenerek konuyla ilgili değişik bilim alanlarında yapılan araştırma ve yayınlarda literatür taraması yoluyla veri toplanmıştır. Literatür taraması, var olan kaynaklar içerisinde belirli bir konunun detaylı biçimde araştırılması ve o konuya ait verilerin sistemli biçimde toplanması sürecidir. Bu makalede kullanılan veriler kütüphane ve arşivlerden kitap, makale, gazete yazısı, fotoğraf ve internet kaynakları kaynakçada sıralanan kaynaklardan Şehriyar'la ilgili, onun eğitim anlayışı merkezli olarak taranarak derlenmiştir. Araştırmada kullanılan veriler, ikincil (yargısal) veri niteliğini taşımaktadır. Toplanan veriler benzer konuları inceleyen farklı kaynaklarla kontrol edilerek geçerlilik sınaması yapılmış, iç tutarlılık yönünden değerlendirilip güvenilirliği sağlanmıştır. Kaynaklar türlerine göre sınıflandırıldıktan sonra eş değer kaynaklarla karşılaştırılıp çeşitlendirilmiş ve değerlendirilmiştir. İncelenen kaynaklardan elde edilen bulgular ve sonucun Şehriyar'ın eğitim anlayışını açıklamak için genellenebilir nitelikte olduğu söylenebilir.

Şehriyar, bireyin eğitimi ve ülkenin kültür politikası hususunda görüşlerini ülkesindeki şartlar elverdiğince ortaya koymuş bir düşünürdür. Şehriyar üzerine yapılan yayınlar Şehriyar'ın eğitime ilişkin görüşlerini ortaya koyacak kadar veri toplamaya yeterlidir. Bu bildiride ileri sürülen görüşler Şehriyar'ın Azerbaycan Türkçesi ile yazdığı ve Farsçadan Azerbaycan Türkçesine çevrilen şiirlerine dayalıdır. Çalışmada Gedikli'nin (1990) *Şehriyar ve Bütün Türkçe Şiirleri* ile Şehriyar'ın (2005) Azerbaycan'da *Seçilmiş Eserleri* adıyla yayınlanan kitaptaki şiirler esas alınmıştır. Bu çalışmada Şehriyar'ın şair olmaktan başka, düşünür yanını öne çıkararak, günümüz insanının eğitime bakışında karşılaştığı sorunların berraklaşmasına yardım edebilecek görüşleri sınıflandırılarak ortaya konulmuştur.

Şehriyar'ın Düşüncelerini Biçimlendiren Ortam

İnsanların düşünceleri büyük ölçüde içinde yaşadığı çevre ile uzak ve yakın çevrenin uymaya zorladığı koşulların etkileşimiyle biçimlenir. Bu yüzden Şehriyar'ı biçimlendirip ortaya çıkaran ortamı tasvir etmek gerekir. Şehriyar, Güney Azerbaycan ya da İran Azerbaycan'ı olarak bilinen yerde, Tebriz'de 1906'da dünyaya gelmiş ve büyük ölçüde Tebriz'de ve Tahran'da yaşamıştır. Şehriyar, 1988 yılında vefat etmiştir. Babası bir dava vekilidir. Ülkede siyasal kargaşa olduğu için Şehriyar'ın çocukluğu babasının köyü olan Abbasğa Kasabasına bağlı Hoşginab köyünde ve etraftaki Kayışkurşak ve Karaçemen köylerinde geçmiştir. Hoşginab çevresi zengin etnografyası, hareketli hayatı, renkli adet ve ananeleri ve aydınlık insanlarıyla Şehriyar'ın hatıralarında silinmez izler bırakmıştır (Gedikli, 1990: 17; Hebibbeyli, 1999: 13; Sarıççek, 2008; Xalid, 2009; Fuad, 2010: 8; Ehmedov, 2011: 6;). Bu izler *Haydarbaba'ya Selam* şiirinde canlı biçimde görülebileceği gibi, diğer şiirlerinde de yerel kültürden, memleketinde edindiği değerlerin etkisini görmek mümkündür. Şehriyar'ın, ilk, orta ve yüksek öğrenimini kendi ana dilinde görmediği dikkate alınırsa,

çocukluğundaki köy hayatında yerel kültürü başarılı şekilde özümlediğini ve ailesinin de bunu sürdürmek için ortam hazırladığı söylenebilir. Ayrıca, anadilinde öğrenim görmediği halde birçok şiirini anadili olan Azerbaycan Türkçesi ile yazmıştır.

Şehriyar, okuyup yazmayı babasından öğrenmiş, çocukluğunda Füyuzat ve Müttehede medreselerinde öğrenim görmüş, Firdevsi ve Muhammediye mekteplerinde de ortaöğretimini tamamlamıştır (Ehmedov, 2011: 6; Fuad, 2010: 10). Üniversite eğitimi için 1921'de Tahran'a gitmiş ve 1924'te Tıp fakültesine başlamış ancak bazı kaynaklara göre okulu bitirmesine az bir süre kala aynı kıza aşık olan üst düzey bir devlet görevlisinin marifetiyle sürgüne gönderilmiş ve okulu tamamlayamamıştır (Fuad, 2010: 14). Bunalımlı dönemler geçirmiş, bu dönemlerde başta annesi olmak üzere, eşi ve bazen de dostları ona elini uzatmıştır (Ehmedov, 2011: 16). Banka çalışanı olarak geçimini temin etmiş, hayatı genellikle yoksullukla geçmiştir.

Şehriyar'ın gençliğinde devlet yönetimi Türk kökenli Kaçar hanedanlığının elindeyken askerî darbeye Fars kökenli Pehlevi ailesine geçmiştir (1925). Selçuklu İmparatorluğundan beri Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Safevi Devletleri dönemlerinde hep Türk hâkimiyetinde kalmış olan Türk toplumu, Pehlevi rejiminden sonra Farsçı devlet baskısına maruz kalmış, giderek İran Türkleri ikinci dereceli vatandaş düzeyine düşerek üvey evlat muamelesi görmüş (Gökdağ, 2013), İran'da Fars ırkçılığının tahakkümü artmasıyla huzursuzluk da artmıştır (Akpınar, 1994: 346). Bir Azerbaycan Türk'ü olarak Şehriyar'ın ötelenmenin ötesinde İran'da, kendi vatanında, dışlanmışlığı yaşadığını şiirlerinde (örneğin, *Tahran ve Tahranlı şiiri*) ifade etmektedir (Şehriyar, 2005: 435).

İran genel olarak siyasal sistemin yerleşmediği, çalkantının sürekli olduğu ülkelerden biridir. Bazı dönemlerde bu kargaşa toplumsal şiddet düzeyine kadar yükselmiştir. Şehriyar'ın gerek gençliği gerekse yaşlılığı İran'daki siyasal kargaşanın en yüksek olduğu zamanlar içinde geçmiştir. Çocukluğu İran'da meşrutiyet, gençliği hanedan değişikliği (1924) ile Fars asıllı Pehlevi hanedanının ülkeye hâkim olmasına tanıklık ederek geçerken, yaşlılığını ise Batıcı Şah Pehlevi hanedanının dikta rejiminin Tebriz'den başlayan devrim hareketiyle yıkılması ve iktidara konan Humeyni'nin teokratik yönetimini kanlı biçimde yerleştirmesine tanıklık ederek geçirdi. Siyasetten hoşlanmamasına ve bunu bir hastalık olarak görmesine rağmen siyasal ve kültürel değerlendirmeler de şiirlerine konu olmuştur (Mehemmedi, 2015: 21):

*Menim yolum mehebbet caddesiydi
Son sözlerim hakkın iradesiydi,
Mehebbet risalet vadesiydi
Yoxsa mende bir kes ile qerez yox
Siyaset adlı mende bir maraz yox.*

Şehriyar, tarım toplumu ve köy hayatının hâkim olduğu, geleneklerin baskın olarak yaşandığı bir ortamda dünyaya gelmiş, köy hayatını ve töreyi özümsemiştir. Gençlik ve orta yaşlılığı kısmen modern ilişkilerin yeni yeni yerleşmeye başladığı Tahran ve Tebriz gibi büyük şehirlerde yaşamış ve kapitalizmin kalbi olan bir bankada çalışmıştır. Oldukça pozitivist bir bilim olan Tıp eğitimi almış, böylece bilim kültürü sahibi olmuş, rasyonel bir mantık edinmiştir. Şiirlerinde aklı, olayları açıklarken nedensel düşüncüyü etkili ve yoğun biçimde kullanması bundan kaynaklanıyor olmalıdır. Bir yandan köy-şehir, diğer yandan geleneksel-modern hayat tarzının çelişki ve çatışması bütün İslam ülke aydınlarında olduğu gibi İran aydınlarında da hissedilmiş, Şehriyar, Batı karşısında geri kalmışlığın yarattığı eziklik duygusunu görmüş, bu durum üzerinde düşünmüş, Doğulu birçok aydında görülen “yaralı bilinç”in (Shayegan, 2014) etkileri şiirlerine yansımıştır.

Şehriyar'ın gençliğinde etkisinde kaldığı şairler de olmuştur. Azerbaycan'ın aydınlanmacı şairi Mirza Elekber Sabir'in şiirleriyle çocukluğunda tanışmış ve okuyup inceleme fırsatı bulmuştur (Hebibbeyli, 1999: 14). Bir şiirinde “*Şair olalı borçludur Sabirlere ruhum*” diyerek Sabir'den

etkilenmiş olduğunu dile getirmiştir (Fuad, 2011: 78). Şehriyar gençliğinde Behçet mahlasıyla daha çok lirik aşk şiirleri yazarken, Tahran'da ünlü Hafız'ın şiirleriyle karşılaşmıştır. Hafız'dan o kadar etkilenir ki, mahlasını Şehriyar olarak değiştirmekle kalmaz, şiiri ve tarzını da değiştirerek toplumsal-felsefi şiirler de yazmaya başlar (Hebibbeyli, 1999: 15). Şehriyar'ın şiirlerinde söylediğine göre Türkiye'den Mehmet Akif Ersoy, Tevfik Fikret ve Yahya Kemal Beyatlı'yı okuduğu, şiirlerinden ve fikirlerinden etkilendiği anlaşılıyor (Gedikli, 1990: 76). Şehriyar Farsça yazdığı şiirlerinde daha çok aşk-meşk şairi izlenimi bırakmıştır.

Şehriyar'ın karakterini biçimlendiren ve hayatının çoğunu geçirdiği şehir büyük ölçüde Tebriz'dir. Tebriz, İran modernleşmesinde ilklerin şehri olarak bilinir. İran'da ilk matbaa, ilk belediye, ilk sinema salonu, polis teşkilatı, darphane, kütüphane, kadın derneği, öğrenci yurdu vb. önce Tebriz'de kurulmuştur. 1979 yılında İslam Devrimi hareketi de burada başlamış, İran genelinde yapılan Fars ırkçılığının Türk kültürüne yönelik saldırılarına tepki de bu şehirde örgütlenmiş ve başarıya ulaşmıştır. Buna rağmen Türk dili ve kültürü üzerindeki Fars devlet baskısı ortadan kaldırılamamış, üstelik teokratik rejimle bir de Ortaçağ bedevi gelenekleri "İslam budur ve böyle yaşanmalıdır" diyerek dayatılmış, düğün geleneklerine varıncaya kadar Türk kültürü yaşanamaz hale getirilmiştir. Tebriz, nüfus ve sanayi olarak İran'ın Tahran'dan sonraki ikinci büyük şehridir ve bu şehirde Türk etnosferine ait insanlar yaşar.

Şiirlerinde yer yer Modernleşme ile Batılılaşmayı (çoğu Doğulu aydın gibi) Şehriyar'ın da karıştırdığı anlaşılıyor. Rusya ve Japonya'nın Batılılaşmadan modernleştiği gerçeği İslam toplumlarında muhafazakâr çevrelerce kavranamamıştır (Çınar, 2014). Bu durum, Batılılaşmadan modernleşme çabasında olanları boğmaya kadar varmış, kalkınma çabasında onların elini kolunu bağlamıştır. Şehriyar modernleşmeye karşı çıkmamış, hatta onu talep ve tavsiye etmiştir. Bunu yaparken "küfr" olarak nitelediği emperyalizmi de net olarak görüp tasvir etmiştir.

Eğitim Anlayışı

"İnsan dediğin şöyle olmalıdır, adam dediğin..., kadın..., delikanlı dediğin..." diye başlayan cümleler, sözü söyleyen kişinin eğitim anlayışını ortaya koyan cümlelerdir. "Eğitim anlayışı" derken "eğitim felsefesi"ne işaret edilmektedir. Eğitim felsefesi "Nasıl bir insan yetiştirelim?" sorusuna cevap arar. Verdiği cevaptaki "insanı imal etmek" için gereken amaçlar bu felsefeye uygun olarak belirlenir. Genelde devlet ve toplum, özelde ise okul ve aile bu amaçlara uygun insan yetiştirir. İmal edilecek insanın Türk mü, Fransız mı olacağı, hangi kültür dairesi ve ideolojik sistem içinde yer alacağı, ne gibi beceriler edineceği aile, toplum ve okulda yapılanlarca belirlenir.

Eğitim felsefesi, eğitimle ilgili kuram ve uygulamaları analitik bir bakışla yorumlayan ve bu yorumlara dayanarak eğitimi yeniden kurmaya çalışan felsefi bir disiplindir. Başka bir tanımla; eğitim felsefesi; felsefenin, eğitimin imkânı, doğası, amaçları ve yöntemleri ile ilgili problemleri, felsefeye özgü yöntemlerle konu alan dalıdır. (...) Felsefi yöntemlerin eğitim problemi ya da konusuna uygulanmasının sonucu olup, eğitim alanında geçen kavramların eleştirel analizinden meydana gelen eğitim felsefesi, eğitim tarihiyle yakından ilişkili olan bir disiplindir (Cevizci, 1999: 284).

Her devlet, toplum ve aile kendi kültür kalıbının ve siyasi hedeflerinin insanını yetiştirecektir. Ancak nasıl bir insanın imal edileceği yine de tartışma konusudur. Genel olarak birkaç eğitim felsefesi görüşü olmasına rağmen, siyasi-ideolojik görüşler, gelenekler, içinde bulunulan çağdaki bilimsel-teknolojik gelişmelerin sonuçları, yerel-küresel etkileşimler hatta kişisel görüşlere göre de eğitim anlayışları değişebilmektedir. Eğitim, toplumu değiştirip dönüştürmenin de bir aracıdır ve dönüşümde düşünür, sanatçı ve siyasi önderlerin önemli etkileri vardır (Duman, 2013).

Ülkelerin eğitim felsefeleri büyük ölçüde tercih ettikleri siyasal sistemleriyle tutarlı olarak biçimlenir. Doğal olarak liberal kapitalist sistemdeki bir ülke veya sosyalist bir ülke ile teokratik bir ülkenin siyasal sistemleri farklı olduğu gibi eğitim felsefeleri de farklıdır. Her ülke kendi siyasal sistemiyle tutarlı olan insanı yetiştirmeye çalışır. Eğitim felsefesi eğitim politikalarını etkiler. Politikalar eğitim örgütlerinin amaçlarını gerçekleştirmesi için kararları destekler. Ulusal düzeyde eğitim politikası, hükümetin eğitim sorunlarına (erişim, kalite, öğretmen vb.) yönelik olarak ilgili sektör ve alt sektörler düzeyinde temel hedef ve önceliklerini ortaya koyar. Eğitim politikaları daha sonra stratejilere, stratejiler de planlara dönüşerek uygulanır (Aypay, 2015: 257).

Nasıl Bir İnsan?

Eğitim her ülkede sürekli bir tartışma konusudur. İnsanlardaki müreffeh yaşama ülküsü, daha hızlı kalkınma ve daha demokratik bir ülke olma ideali dönüp dolaşıp son tahlilde insan yetiştirmeye odaklanmaktadır. Hedefe ulaşmak, onu gerçekleştirecek insanların yetiştirilmesiyle mümkündür. Öğrencilerden velilere, öğretmenlerden ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyetler içinde olan kişi ve kuruluşlara kadar birçok kesim, eğitime dair, üzerinde iyi düşünülmüş veya inanç niteliğindeki eğitim anlayışlarını açıklar, “daha iyisi için” devlet ve toplum yurttaşların önerdikleri doğrultuda yetiştirmesini dile getirirler.

Demokratik toplumlarda, aydın ve düşünürlerin görüşleri özellikle merak edilir ve bu görüşlerden yararlanmanın yolları aranır. İşte bu bağlamda Şehriyar gibi bir düşünürün eğitim anlayışı da önem kazanmaktadır. Şehriyar'ın eğitime ilişkin görüşleri aşağıda birkaç başlık altında sınıflandırıldı ve ilgili bağlamda nasıl bir insan yetiştirilmesi gerektiğine ilişkin görüşü ortaya konuldu.

Şehriyar'ın tasavvurundaki eğitime yön veren kavram ve ilkelerin başında bilimsel ve millî olan bir eğitim vardır. Bilimsel eğitim dışında, eğitime doğrudan ya da dolaylı etki eden demokrasi, modernleşme-batılılaşma, inanç, cehalet-bilgiseverlik, çalışkanlık gibi konularda da bakış açısını sergilemiş, yol gösterici görüşler ortaya koymuştur. Özellikle “*Maarifimiz*” ve “*Yetim Çocuk*” adlı şiirleri başlı başına eğitimi sorgulayan ve çareler üreten görüşlerini ortaya koyduğu şiirlerdir. Aşağıda Şehriyar'ın şiirlerinden örnekler verilerek görüşleri ortaya konmuştur.

Bilimsel Eğitim

Şehriyar, eğitimi kötülüklerden kurtulmanın mecburi istikameti olarak görür. Ona göre eğitimsizlik yıkım, felaket, çöküş, cehalet, ihanet, sorumsuzluk ve ahlaksızlığa yol açan insanlaşma noksanlığıdır. Tamamlamanın çaresi olarak insanların bilimsel bir eğitimden geçmesi gerektiğini savunur. Bilimsel eğitimin ne olduğunu açıklamaktan önce bu tercih ya da tavsiyeyi yapmanın, diğer yaklaşımları reddetmek anlamına geldiğini belirtmek gerekir. Şehriyar, eğitimde, bilgi türleri olarak sınıflanan bilimsel, felsefî, dinsel, estetik, teknik ve gündelik bilgilerden bilimsel olanı tercih etmektedir. Bu tercih din veya estetik eğitime karşı oluş olarak yorumlanamaz. Bilgi türleri içinde bilimsel olanı (fenni terbiyeyi) tercih etmek, inanca değil, akla dayalı olanı tercih etmek anlamına gelir.

Şehriyar ünlü *Maarifimiz* şiirinde açıkça yansıttığı gibi geleneksel medrese eğitimi yerine bilimsel eğitimden söz etmektedir. Hukuk bilgisine sahip bir babanın yükseköğretimde medreseye değil, Tıp Fakültesine giden oğludur ve Tıp eğitimi de müspet bilimlerin öğretildiği bir bilgi alanıdır. Bilimsel eğitimi savunurken görüşlerine güvenilmelidir, zira İran'da medrese hep vardı hatta çocukluğunda bir süre medreseye de gitmişti. Şehriyar'ın eğitimde bilimsel olanla bilim dışı olan arasındaki nitelik farkını değerlendirdiğini ve bilimsel eğitim verenini değerli bulduğunu doğrudan eğitimle ilgili yazdığı *Maarifimiz* ve *Yetim Uşak* şiirlerinde görülmektedir.

Şehriyar bilimsel eğitime paralel olarak sürmekte olan medrese eğitiminin üzerinde durmaz. Ancak yaşadığı dönemde İran'daki bilimsel olma iddiasındaki eğitimin niteliğini de yerden yere vurur. Söz konusu eğitimin bilgisizliği yaydığı, ihanet içinde olduğu, papağan ve mankurt insanlar yetiştirdiğini dile getirir. Şehriyar, cehalet ve bilgisizliği zulüm olarak görmektedir. *Maarifimiz* şiirinde emperyalist merkezlerle (küfürle) işbirliği yapan komprador yöneticilerin mankurtlaştırıcı çalışmalarına toplumun dikkatini çeker. Müfredat hazırlamayı yabancılara devretmenin, çocuklara neyin öğretilip, neyin öğretilmeyeceğinin kararını yabancılara bırakmanın yanlışlığını, çirkinliğini ve eğitimin aptallaştırma aracına dönüştüğünü anlatır. Benzer bir durum NATO'ya girdikten sonra Türkiye'de de yaşanmaktadır (Çınar, 2012) ve Şehriyar *Maarifimiz* başlıklı şiirinde sanki Türkiye adına da isyan etmektedir. Azerbaycan Türkçesine çevrilen *Maarifimiz* şiirinde:

*Ecnebi qalemiyle yazılmışdır proqramı,
Tutukuşu dersi verir, o sifettir maarifimiz.*

*Ustalaşıb düzü eyri, eyriyi düz tanıtmağa,
Yazıq millet, faciedir, musibettir maarifimiz.*

*Harda ki nur kapısı var, yeddi yerden kilitler,
Bir karanlıq uçurumdur, bir zulmetdir maarifimiz.*

*Ecnebilerin tenburile oynadığın yeter, bestir,
Oyan millet, öz güzünle gör, gaflettir maarifimiz.*

Şehriyar'a göre öğrenim görmek, kitabî-kuramsal bilgileri öğrencilerin beynine depolamak değil, kişinin düşünme ve yaratıcılığını harekete geçirmektir. Eğitimin ezber, kuru söz ve nasihat halinde sürdüğü tespitini yaptıktan sonra eğitimin böyle olmaması gerektiğini savunur. Ezber bilgi; herhangi bir bilgiye, kişiye, hatta öğretmene yürekten iman etmek, benimsediği bilgiyi sorgulamadan, anlamadan, bütünlüğün içindeki yerini görmeden, değişebilen bir nitelik olduğunu kavramadan, bilgiye dinsel kavramlara iman eder gibi inanmaktır. Bilimsel bilgi değişebilen bilgidir ve bu bilgiye iman edilmez. Bilim en geniş manada doğayı açıklama çabasıdır ve doğa sürekli değişmektedir. Sürekli değişebilen bir durumun değişmeyen açıklaması olamaz. Şehriyar, buradan hareketle, öğrencilere eğitim yoluyla işe yarar, hayata dönük bilgilerin eleştirel bir mantıkla, uygulamalı olarak verilmesi veya öğretilmesi gerektiğini anlatır.

*Cavanlara ne bir sanat, ne de hayat dersi verir,
Açar zillet kapısını, cehaletdir maarifimiz.*

*Hırsızlarla ortak devlet, doğruluktan ders öğretir,
Baştanbaşa kuru sözdür, nasihattir maarifimiz.*

...
*Ömrümüzün altı yıllık gül tacını yele veren
Darülfünun ne öyretir, sefalettir maarifimiz.*

Şehriyar, vatansever bir insandır. Vatanseverliğin bileşenlerini iyi ayırt ettiğini şiirlerinden görürüz. Şah döneminde yazdığı şiirinde anlattığı eğitimdeki hal ve gidişin vatana hizmet olmadığını

görür ve gösterir. Üstelik karşısındaki emperyalist merkezlerle işbirliği yapan yöneticilerin vurdumduymazlığını, belki de pişkinliğini görür ve ağır konuşur: Eğitimin felsefe, uygulama ve icraatının kötü yönetildiği bir devlete hizmet etmeyi vatana ihanet sayar!

*Bu devlete kulluk etmek, memlekete xeyanettir,
Xainliye, satgınlığa delalettir maarifimiz.*

Bilginlerin bilim ahlakından uzaklaştığını da görür. Kişisel çıkarları, korkuları ya da cehaletlerinin bilim ahlakından önce geldiğini görür ve âdeta tiksinti duyar. Akademisyenlerin bazı gerçekleri bildikleri halde, kendi küçüklükleriyle hareket ederek halka ve öğrencilerine yalan söylediklerini, ihanet ve alçaklık içinde olduğunu belirtir:

*Müderisler bile bile talimine yalan katar,
Ona bele menfaattir, zelalettir maarifimiz.*

Millî Bilinç

Millî bilinç; tarihsel bir bakışla millet için iyi ve kötü olanı birbirinden ayırt edebilmek ve iyi olanının yanında yer almak olarak nitelenebilir. Tarih bilgisi millet için bilinç kaynağı iken, toplumsal bir bellek ve gelecek için kılavuz işlevi görür. Kendisini bir toplumun mensubu olarak gören Şehriyar'da millî bilincin varlığı açıkça görülmektedir. Farsça Divan'ında kendisini şu şekilde ortaya koymaktadır (Almaz, 1997: 80):

*Yad meni atsa da, öz gülşenimin bülbülüymen men
Elimin Farsıcada derdini söyler diliyem men...*

Şehriyar, insanların geçmişin bilgisini bilerek tarih bilinci kazanması gerektiğini ama gelecekte yaşayacağı için de geleceğe yönelik bilgi ve beceriler kazandırılarak yetiştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Bunları savunurken, bir kısım itirazlarının olduğu gelişmiş Batı ülkelerini ibret olarak göstermekten çekinmiştir.

Batı'yı küfr / emperyalist olarak görmüş, okuyucularına Batı'yı örnek almayı değil, ondan ibret almayı önermiştir. Şehriyar'ın şiirlerinde Batı ve modernleşme yer yer karışmıştır. Batı'ya aslında emperyalist olduğu için karşıdır. Şehriyar, küfrü (emperyalizmi) *Türklere Sesleniş* adlı şiirinde şöyle gösterir (Gedikli, 1990: 132):

*“Akıf'ın şe'rine bax gör, neler etmiş bize küfr
Her gedemde guyu gazmış, ne de salmış derine.”*

Yine aynı şiirinde:

“Küfrü gördüz, nece çiy çiy yedi İslam ciyerin

Turkish Studies

*International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/ 19 Fall 2016*

Siz de küfrün ciğerin indi kebab etmelisiz.” derken mütekabiliyet gibi bir tutum da sergilemektedir.

Şehriyar *Yetim Uşak* adlı şiirinde de eğitim, ama bilimsel olan bir eğitim, ihtiyacını isyan halinde dile getirir:

*İsteğini ödedim, feqet melul, perişan
Men küllün fikrindeyim, sen cüzün hayındasan,
Sene pul yox, terbiye, telim, teshil gerekdir,
Senise düşündüren birce günlük çörekdir.
Mekteb senin derdine eyler elac, ey yetim,
Öz yurdunda derbeder, ac, yalavac, ey yetim!*

Gençlerin içinde bulundukları yoksulluk ve cehaleti dokunaklı kelimelerle tasvir eder. Bundan kurtulmanın yolu olarak eğitimi ve bilimi önerir. Gençleri büyük düşünmemek ve büyük hedefleri olmamakla eleştiren Şehriyar, gençliğin önüne para ve günlük ekmek peşinde koşmak gibi küçük amaçlar yerine, bilimsel bir eğitim görek aklını işletme ve bireysel niteliklerini geliştirme hedefini koyar.

*Bağbansız sütül ağac, yandım sənın halına,
Necə dözüüm bu acı, dözülməz əhvalına?
Dinlədim ürəyinin kədər, qəm nəvasını,
Günahkar millətidir, sən çəkdin cəzasını.
Məktəb sənın dərdinə eylər əlac, ey yetim,
Ayaqyalın, başaçıq, ac, yalavac, ey yetim!*

Sosyal sorumsuzluğa dikkati çekerek çağını kavrayamamış bir toplumun cezasının çocukların çekeceğini dile getirerek toplumu günahkâr olmakla suçluyor. Yine aynı şiirin devamında yetim uşak olarak niteleyip zavallı olarak gördüğü Azerbaycan delikanlısının yüreğini kırık bir saza benzeterek, milletin olup bitenin farkında olmadığını, devleti yönetenlerin ise yabancılarla işbirliği halinde ihanet içinde olduklarını haykırır:

*Sınıq sazdır ürəyin, dilə gəlsə danışar,
Bir qılgılcım düşərsə, məşəl kimi alışar,
Millət qəflətdə yatır, xəyanətkardı dövlət,
Bircə nəzər yetirmə sənə, mənə hökumət.
Sən bu biganəlikdən çəkdin nələr, ey yetim,
Ayaqyalın, başaçıq, ac, yalavac, ey yetim!*

İran’da Türkçe eğitim öğretim görmek yasaktı, anadilde eğitim alamamayı “dilini bağlamak”, dertlerini dile getirmeyi engellemek olarak telaffuz edip Türkçenin yasaklanmasıyla Türk çocuklarının düşünsel yeteneklerin gelişme ortamı bulamadığı için zihninin açılmadığını dile getiriyor. “Bahar ve yaz geçmesine rağmen çiçek açamayıp hep ot olarak kalmak” olarak nitelediği

bu durumdan kurtulma çaresini de açıklıyor ve okulun yolunu gösteriyor, “mektep” diyor. İran’da medrese de paralel eğitim kurumu olarak varlığını hep sürdürdü. Şehriyar, “yetim çocuk” dediği Türk gençlerine medreseyi değil mektebi, bilimsel eğitimi tavsiye ve telkin ediyor.

*“Dilini bağladılar, bir derdin açılmadı,
Fitri istedadından qılgılcım saçılmadı,
Otdu bahar, otdu yaz, açılmadı bir gülün,
Niye başa çatmadı senin tekâmül yolun?
Mekteb senin derdine eyler elac, ey yetim!
Ayaqyalın, başaşıq, ac, yalavac, ey yetim!”*

Şehriyar, Türk Dünyasının sorunlarına kafa yormuş ve Türk Dünyasının birliğini savunmuş bir düşündür. Bir insanın akrabalarına diğer insanlara nazaran daha fazla ilgi ve yakınlık göstermesi, daha samimi olması ne kadar doğal ise toplumların veya ülkelerin de şimdi sınır ötesine kalmış, farklı coğrafyalarda yaşasalar bile, aynı dili konuşan, aynı gelenekleri taşıyan, ortak bir geçmişten gelen kültürel akrabalarına ilgi ve yakınlık göstermesinin de o kadar doğal olduğunu düşünür.

Şehriyar, kavim kültürünü bilen ve kendi kavmini seven ama diğer kavimleri hakir görmeyen biridir. Din kültürü ve kendi mezhep bilgi ve bilincine de sahip olan ama mezhepçiliği yanlış bulan, hatta geçmişteki tatsız sayfaları unutarak birlikte ve güçlü bir gelecek tasarlamayı önerecek kadar tarih bilincine ve laik kültüre sahip bir düşündür. Osmanlı ve Azerbaycan Türklüğü, mezhep kavgasının yarattığı soğukluğu, Kızılbaş-Karabaş gerilimini aşıp, birlikte Rusya’ya karşı mücadele edememiş, aynı yıllarda her ikisi de Rusya tarafından ağır yenilgilere uğratılmıştır. Gerçekten de aynı tarihlerde Rusya’yla İran’ın Türkmençay anlaşması (1828) imzalanıp Azerbaycan ikiye bölünmüştür. Osmanlı Devleti ile Edirne Antlaşması (1829) Türk Dünyasının en ağır antlaşmalarındandır (Yeşilot, 2008; Rahimova ve İnce Yakar, 2014). Her şeye rağmen Şehriyar’ın kafasında millet vardır ve ülke sınırları yoktur sanki. *Türkiye’ye Heyali Sefer* başlıklı şiirinde, “Dili, dini, kanı bir kardaşız / Sözü bizdense ne ağlar tarih” diyerek elini uzatır; şiirin bir başka beytinde de “Gel sıkalım bir kere kardaşlık elini.” der (Gedikli, 1990: 130):

*Men de Azer balası, Türk oğlu
Gonağam doğma garındaşlarım
Demişem ayrı düşen leşkerimi
Gedelim vesl edelim başlarım*

*Dili, dini, ganı bir kardaşız,
Sözü bizdense ne ağlar tarix
İşde mehkûm ederik başçıları
Gara milletleri dağlar tarix.*

...
*Gel sıxag bir kere gardaşlıg elin
Le’n edek naxelef eslafımıza
Bunu Nadir de o vaxt duymuşdu
Goy mehebbet gala exlafımıza.*

Turkish Studies

*International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/19 Fall 2016*

*Bu sevinc içgırığa, bir lemhe
Unudax ganlı, hezin lemheleri
Çıxarag tariximizden çıxarag
Gan garaldan o gara sefheleri.*

Şehriyar, bu şiirinde kendisini Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Safevi gibi İran’da kurulan Türk Devletlerinin temsilcisi ve devamı olarak görür. Bu temsilden aldığı yetkiyle “*Unudax ganlı, hezin lemheleri / Çıxarax tarihimizden çıxarax / Gan garaldan o gara sefheleri*” diyerek (Gedikli, 1990: 130), tarihte yaşanan Çaldıran ve diğer savaşları, mezhep kavgalarının anılarını bir tarafa bırakarak “*kardeşlik elini sıkma*” gerekliliğini dile getirir. Bu fikrin somutlaştırılacağı yer okul müfredattır. Gelin görün ki, İran’daki eğitimle Türklere Fars idealleri aktarılmaktadır. Türkiye’de de başka bir sorun vardır; birçok lise mezununa Safevileri, hatta Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletlerini ve halklarını Fars kökenli saymakta / sanmaktadır. Oysa Osmanlı ile aradaki fark sadece mezhep farkıdır hatta Akkoyunlularla mezhep farkı bile yoktur. Şehriyar’ın önerisini dikkate alıp, eğitim politikası belirleyenlerin Türk Dünyasının problemlerini bilmek ve bunları giderecek becerileri kazandırmayı müfredata eklemek gibi bir stratejik zorunluluğu vardır.

Şehriyar, İran’da Fars siyasi ve kültürel baskısı altında şiirlerinde kardeşlik ve kültürel akrabalıktan kaynaklanan işbirliğini dile getirmekten çekinmemiştir. *Qafqazlı Qardaşlarla Görüş* başlıklı şiirinde:

*Seni kimi qardaş öz qardaşını
Atmayıb, özge kimse tutmayacaq.
Qoca Tebriz de yüz min il keçse,
Bakı qardaşların unutmayacaq.*

Kendi kültürel değerlerine sahip bir aydın olarak meselelere Azerbaycancılık açısından yaklaşırsa da (Quliyev, 2004: 20), daha genel bir Türk Dünyasını da gözden uzak tutmaz. Türklük hakkındaki “*Gelecek fehri olan bir keçecek - Gelecek için övünülecek bir geçmiş*” nitelemesini yaparak Türk milletinin geleceğinin parlaklığına olan inancını şu şekilde dile getirmiştir: *Yox, bu millet, bu hegiget ölmez / Çatacax Hızr’ine camın içecek*. Türk milletinin Hızır elinden abıhayat (ölümsüzlük şerbeti) içerek ebediyen varlığını sürdüreceğine ve İslam âlemini ayağa kaldıracağına olan inancını belirtir (Gedik, 1990: 78; Kafkasyalı, 2002). Şehriyar, tek bir devlette birleşmek gibi bir görüşü dile getirmese de, Türk kültürüne ait toplumların işbirliği ve dayanışma halinde olmaları gerektiği görüşündedir.

Şehriyar Türk toplumunun parlak geleceğine inanmakla beraber zaafalarının da farkındadır. Türk toplumlarının tarihte başına sık sık gelen bir durum, tarih bilincini kaybetmektir. Bundan ötürü başı belaya girmiş yeniden kurtulmak için büyük kayıplar vermek zorunda kalmıştır. Atasözleri, türküler, destanlar bunun uyarılarıdır. Böylesi durumlarla karşılaşmamak için mankurt kavramını üretmiş, Manas Destanı aracılığıyla topluma anlatmıştı. Orhun Anıtına unutkanlığının ve dostunu-düşmanını birbirinden ayıramama bilinçsizliğinin sonuçlarını taşta kazırken, zihinlere kazımak istemiş gibidir. Cengiz Aytmatov bir kez daha hatırlatmış, uyarılmış ve kavramı popülerleştirmiştir (Çınar, 2012). Atatürk’ün millî hafızayı güçlendirmek için kendi tarihini araştırmak için Türk Tarih Kurumunu kurduğunu, millete yol ve hedef gösterdiğini biliyoruz. Bunlara rağmen şu veya bu ideolojilerle, dini gruplar aracılığıyla, moda akımlarla tarihsel kaderinin yolunu kaybetmekle karşı karşıya kalmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/ 19 Fall 2016

Şehriyar da şiirlerinde sürekli hafıza tazelemekte, arada bir yolunun doğrultusunu tembih etme gereği duymaktadır. Ünlü *Haydarbaba'ya Selam* şiirinin sonunda, 49. beşliğinde “*Evladımız mezhebini danmasın / Her içi boş sözlere aldanmasın*” diyerek hem aslını inkâr etmemesi hem de mankurtlaştırma politikalarına karşı uyanık olmasını önererek tarihsel bilinç hatırlatması yapmaktadır.

Şehriyar, toplumların öz değerleriyle birlikte gelişmeleri gerektiği fikrindedir. Avrupa’da yapılan Sanayi Devriminin sonuçlarının toplu adı olan modernleşme, Sanayi toplumu olup uygarlaşmak isteyen ülkelerin gözünü kamaştırmıştır. Bilimsel eğitim ve bilimsel bilgi üretim ve tüketiminin yapılması gereken bu yaşayış biçiminde bilginin bilimselleştirilmesi hiç de kolay olmamaktadır. Üstelik modernleşme mekanikasyona ve makineye dayalı bir üretim biçimi dayatmaktadır ve bu insanı tabiatından koparmaktadır. Şehriyarın şiirlerinde, özellikle *Haydarbaba'ya Selam* manzumesinde yeni düzenin insanlardan çaldığı gelenekleri, adetleri ve genel olarak alıp götürdüğünü Türk kimliğini ve insanların buna özlemini görmekteyiz (Doulatabadi, 2011: 18).

Şehriyar, bütün Doğulu aydınlar gibi Batı’nın medeniyetteki ilerlemesine büyülenmiş gibi bakarken, modernleşmeyle birlikte gelen yabancı kültürden rahatsız olmuştur. Aslında yabancı kültürden değil, o kültürü bahane ederek gönüllü olarak özdeğerlerin ortadan kaldırılmasına itirazı vardır. “*Temeddünün uyduk yalan sözüne*” derken uygarlığın yol açtığı yabancılaşma ve makineleşmenin doğurduğu sorunlara dikkati çekmektedir. Şairin uygarlık karşısında olumsuz duygular yaşamasının makineleşmenin doğurduğu ekolojik felâketler, hastalıklar ve insanı kendi köklerinden koparan görünümeler olduğunu anlıyoruz (Mehemmedi, 2015: 17). Modernleşme adı altında Batı’nın kendisine dikte ettirdiği emirleri uygulamaya koyan sistemin, milli ve kültürel kimliği yok edici faaliyet ve uygulamalarına da karşı çıkar (Almaz, 1997: 88). Mehmet Akif’in “*medeniyet dediğin tek dişi kalmış bir canavar*” ifadesine benzer bir yaklaşım içindedir. Sosyal değişimdeki kötü gidişata dikkati çekerek *Rahim Beye Mektup* adlı şiirinde bunun medeniyet olmadığını dile getirir:

“*Temeddünün*” gözü görüm kor olsun,
Ağızdaki şirin şerbet şor olsun,
Bal da yese zeher olsun, çor olsun,
Ağzımızın dadın gapıp apardı
Ürekleri çekip kökten kopardı.

Temeddünün ganunları goxuyup,
Daxı hamı onun elin oxuyup,
Serhedleri toratan tek toxuyup
Salıp xelgi kor guş kimi gafese
Sinelerde yer goymuyup nefese

Şehriyar, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçmekte olan geri kalmış bir toplumda hızla değişen bir çalkantı ortamında büyümüştür. Değişme her yerde olduğu gibi İran’da da sarsıcı olmuş ve geleneksel değerleri sarsmıştır. Şehriyar, sosyal ve ekonomik kalkınmadan değil ama toplumda büyük tahribata yol açan sahte modernleşmeden rahatsızdır. O, sahte medeniyeti, değerler sistemini ortadan kaldıran, bencil, havaî yeni yaşama biçimini, bitmez tükenmez bir ilköllüğü yerleştiren bir tarz olarak görür (Özkan, 2006: 145).

Şehriyar, *Haydarbaba'ya Selam* şiirinde geçmiş, çocukluğunu hatırlıyor ve okuyucusunu geçmişe götürerek hafıza tazelemeye teşvik ediyor. Hafıza tazelemek, geçmişini hatırlamak Cengiz

Aytmatov'un "Gün Olur Asra Bedel" adlı romanında Nayman Ana'nın oğluna sürekli olarak söylediği "hatırla, geçmişini hatırla" sözlerini hatırlatmasına benzer.

Demokrasi Eğitimi

Şehriyar, demokratik değerleri savunmuş ve eğitim yoluyla bu değerlerin aktarılması gereğine işaret etmiştir. Şehriyar, gençlere, haklı ve doğru olmasına rağmen, mazlum oluşu yüzünden hakkını savunamayan halkın yanında olmasını telkin etmiştir. Şehriyar, yöneten-yönetilen saflaşmasında yönetilenlerden, halktan yana bir tutum takınmış, mazlumların sesi olmuştur. Şiirlerinde yoksulluk, eşitsizlik, adaletsizlik, kadın hakları, yabancılaşmış eğitim sisteminin yetiştirdiği kayıtsız nemelazımcı insan tipi; devleti idare edenlerin halkın meseleleriyle uğraşma yerine gösteriş ve şahsi çıkarların peşine düşmelerini hicveden sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel meseleleri çokça işlemiştir (Gedikli, 1990: 51). Bunları dile getirirken, yetişmekte olan gençlere olan ile olması gereken arasındaki farkı göstermekte, olması gerekeni tavsiye etmektedir. Böylelikle "nasıl bir insan tipi" istediğini de dile getirmektedir.

Şehriyar, hakim çevrelerin halkı daha kolay istismar etmek için cehaleti yaymak, cahillik, kabalık, serserilik gibi çirkinlikleri yayan, kötü işler yapmak için bulutlu hava yaratmaya çalışan riyakâr yöneticileri şiirlerinde yerden yere vurmuş, bilginin, erdemin ve mazlum halkın yanında olmuştur. İnsanlara yaşatılan zulme karşı durmuştur:

Biz bir deryada qan vermişik

Zindanlarda can vermişik

Qırx nesil qurban vermişik

Şeri'eti tek insanlar

Texti kimi pehlevanlar (Qardaşım Süleyman Rüstəm'e- Fuad, 2010: 86)

Şehriyar, yukarıdaki şiirinde sosyolog Ali Şeriatî ve Gulam Rıza Textî adlı güreşçinin de, ünlü çocuk edebiyatçısı Samed Behrengî ve daha niceleri gibi şah rejimi tarafından öldürüldüğünü anlatmaktadır. Şehriyar demokrattır. Hem şah rejimini hem de kötü üst düzey yöneticileri birçok şiirinde eleştirir. Batıcı ve otoriter Şah rejiminin halka düşman ve ırkçı bir rejim olduğunu, adına ne denirse densin, şeytandan geldiğini ifade etmiştir. 1970'lerde yazdığı *O Taydan Gelene* adlı şiirinde:

"Adın ne qoysa qoyup, şeytanımızdır, bu gede

Sadizmi var, ne dede xercine gelir, ne nene.

Ecinnetek temiz insanlar kesip biçdi,

Bizim ceziremizi qoydu hali az sekene"

Şehriyar, otoriter Şah rejimine karşı olan tavrını, *Zamanın Sesi*, *Allah Vadesi*, *İnsansaz İnkılabımız*, *Allah Boyağı* adlı şiirlerle ifade etmiştir. Rejimin yıkılmasını ve "devrim" in yapılmasını sevinç ve heyecanla karşılamış, bu heyecan ve sevincini şiirlerinde ifade etmiştir (Fuad, 2010: 36). Şehriyar "devrim" in halka vaat ettiği ulusal bağımsızlık, adil toplum, huzur ve mutluluğu getireceği inancındaydı. İslam Devriminden sonra Humeyni'yi Kâbe'deki putları yıkan Hz. İbrahim'e benzeten ve Mehdi'nin naibi olduğunu dile getiren (Almaz, 1997: 89) Şehriyar, zamanla yanıldığını görmüş, hüsrana uğramıştır. 1979 yılındaki kargaşa sırasında iki aylık basın yayın alanındaki milli canlanış ve özgürlük kısa sürede bitmiş, bir tür din adamları oligarşisi veya din ile maskelenmiş yeni bir istibdat rejimin kurulduğunu görmüştür.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/ 19 Fall 2016

İran'daki İslam Devrim sonrasında yeni rejime karşı şu şiirleri yazmış ve sıkıntılarını dile getirmiştir: *Melul Yazık Neylesin, Qemle Atış-Bariş, Can Alır İndi, İman ile Getdi, Hara Geçsin İnsan?, Qem basdı Qelyanı, Rüteb Verib Tezek Aldıq, Alnımın Yazısı...* Bu şiirlerde Şehriyar, devrimin vaat ettiği haklarla imtiyazları vermediğini ve önemli değişiklikler yapamadığını dolaylı yollardan vurgulamaktadır (Fuad 2010: 41). Şehriyar'ın yaşadığı çalkantıdan öğrendiği, demokratik ve huzurlu bir toplum kurmaktır.

Şehriyar'da Din ve Eğitim

Şehriyar, tarım toplumunu yaşamakta olan İran'da sanayi toplumu uygarlığını ve modernleşmeyi önermektedir. Tarım toplumu din merkezli bir toplumdur. Şehriyar, inançlı Müslüman'dır ve dindar olmayı şiirlerinde açık ve örtük olarak ama mutlaka telkin etmektedir. Bununla birlikte siyasal görüşleri altın çağ özleminde olan İslamcılıktan uzaktır, geçmişe dönüp geçmişe yeniden kurmacı bir anlayışta değil, geleceği üretme ve bunun da erdemli bir çalışkanlıkla, bilimsel bilgi üreterek yapılmasını telkin etmektedir. Şehriyar, medeniyetin yerinde sayan değil, tekâmül eden, katmanların üst üste binerek ilerleyip yükseldiği sayıtlısını benimsemiş görünmektedir.

Şah rejiminin zulmünü şiirlerinde eleştiren Şehriyar, devrimi savunmuştur. Devrimin İslamcı karakteri ortaya çıkıp kötü işler yapınca onu eleştirmekten de çekinmemiştir. "Hara Geçsin İnsan" adlı şiirinde şöyle demektedir (Gedikli, 1990: 254):

*Müselmana bax, din ve iman gan ağılr
Bu dinsiz imansız müselman elinden.*

*Bu şeytandır, biz ademi göyde tavlər
Gaça bilmez adam bu şeytan elinden.*

Şehriyar'ın Türk tarihinin kara sayfalarından ders çıkarmış ve o hatıralar ile yaşanmaması için yeni sayfalar açılması gerektiğini telkin etmiştir. Başta Çaldıran Savaşı (1514) olmak üzere İran-Azerbaycan Türklüğü (Akkoyunlu, Karakoyunlu, Safevi) ile çatışmanın sebepleri arasında mezhep farklılığı vardır.

*Gel sıxag bir kere gardaşlıg elin
Le'n edek naxelef eslafımıza
Bunu Nadir de o vaxt duymuşdu
Goy mehebbet gala exlafımıza (Gedikli, 1990: 130)*

Şehriyar, yukarıdaki dörtlüğünde önceliği mezhepçiliğe değil, kardeşliğe vermektedir. Bundan yapılacak çıkarsama, bu anlayışın her iki topluma da eğitim yoluyla aktarılmasıdır. Bu gibi eğitim görüşleri sadece okulla sınırlı değil, genel manadaki evde, toplumda ve okuldaki eğitimle aktarılması gereken bir görüşlerdir. Günümüzde Ortadoğu toplumlarında yaşanan ve Türkiye'ye de ihraç edilen din kaynaklı çatışmaların çözümü mümkündür. Mezhepçilik veya dinden kaynaklanan sosyal ve kültürel sorunların çözümü demokrasiyle, bir barış antlaşması niteliğinde olan laiklikle sağlanabilir. Toplumsal düzenlemeleri güçlü olan herhangi birisinin inancına göre değil, akla göre

yapmakla çatışmalar önlenabilir. Mezhep kavgasıyla birbirini boğazlayan Avrupa toplumları, Westfalia Antlaşması (1648) ile tam da bunu sağlamıştır. Amerika'yı yeniden keşfe gerek yoktur.

Hümanizm

Şehriyar'ın sanatında, emperyalizme karşı mücadele motifleri oldukça kuvvetli ve derin tesir gücüne sahiptir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Şehriyar, kalemini bilhassa Alman faşizmine karşı çevirmiştir. Şairin *Stalingrad Kahramanları* adlı manzumesi İkinci Dünya Savaşı için yazılan önemli şiirlerdendir. Şehriyar, savaştan sonra milletler arasında huzursuzluk çıkartan, ülkeler arasındaki dostluğu bozan ve ilişkileri sekteye uğratmaya çalışanlara karşı mücadelesini devam ettirmiştir.

Şehriyar'da ciddi bir Türklük bilinci olmasının yanı sıra hümanist bir görüşü görmek de mümkündür. Burada çelişik bir durum yoktur. Nazım Hikmet'in "*bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine*" demesine benzer. Şehriyar, insanları kavim, din ve mezheplerine bakarak değil, insanî niteliklerine bakarak değerlendirir. İran'da yaşayan bütün halkların acılarını içinde hisseder. İnsanların manevi aşınmalara maruz kalması, manevi sakatlıklara yol açılmasına açıkça cephe almış, karşı çıkmıştır (Fuad, 2010: 186). O, *Eynşteyn'e Pýgam* adlı şiirinde atom bombası icat etme çalışmasını da kınamıştır.

Nükleer tehlike belirince, Einstein'ın yanına insanlık adına çıkar. Nesimi, Sadi, İbni Sina, Ömer Hayyam ve Hafız'ın halefi olarak, Doğu toplumlarının bir temsilcisi olarak Einstein'ın karşısına dikildiğini *Eynşteyne Peygam* adlı şiirinde okumaktayız. Buradan hareketle onun dünyanın Doğu-Batı çatışmasına göre biçimlendiği teze katıldığı söylenebilir. Bu teze göre tarih Doğu-Batı çatışmasına göre biçimlenmektedir. Şehriyar bu şiirinde Doğu'nun, hatta insanlığın temsilciliğini üstlenmiş, bir general gibi Batı'nın karşısına dikilmiştir.

Şehriyar, nihai hedef olarak da insanlığın birliği düşüncesindedir. Einstein'a mesajında ona nasihatlerde bulunduktan sonra, insaniçinciliğin (hümanizmin) temel ilkelerini dile getiriyor (Şehriyar, 2005: 426):

*Bu daş üreklerin, bu namerdlerin
Elinden xilas et, qoru dünyanı!
Ne millî farq olsun,
Ne de ırkî farq.
Din de ayırmasın qoy milletleri,
Mehebbet yaşatsın ulu beşeri
İnsan ayrılmasın insanlığından,
Bir bayraq altında birleşsin cahan.*

Şehriyar, hümanist bir şairdir. *Döyünme ve Söyünme* adlı şiirinde filantrop (philanthropy) olarak nitelenebilecek bir insanseverlik içinde "*Dünya hamı bir millet olup, gol-gola verrik*" demektedir (Gedikli 1990: 178). Onun bütün eserlerinde toplumların milliyetlerine bakmayarak bütün insanlığa büyük bir muhabbet vardır (Kafkasyalı, 2002: 55; Fuad, 2008). Halkın eğitimcisi Şehriyar, *Memmed Rahim Hazretlerine Cevap* adlı şiirinde de der ki (Fuad, 2010: 75):

*İnsanlarıq, insanlığı xoşlayın,
Bir milletik, birleşmeye başlayın,
Bu xan-hanlık hökumetin boşlayın,
Bu gün gerek beşer olsun bir millet,
Bir millete olar mı yüz hökumet?*

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/ 19 Fall 2016

Şehriyar, Kuzey Azerbaycan ile birleşmeyi arzuladığı gibi tarihteki beylik biçimli küçük örgütlenmeden hoşlanmadığını büyük bir devlet olarak ortaya çıkmak gerektiğini *Memmet Rahim Hazretlerine Cevab* şiirinde “*Bu han-hanlıq hükümetini boşlayın*” demektedir. Millet olmak için dil ve kan kardeşliğini zikrettikten sonra ortak noktanın “insan olmak”, amaç birliğinin (yoldaş olmak) yeterli olduğunu kaydeder (Fuad 2010: 75). Şehriyar’daki hümanizm düşüncesi, diğer toplumlarla işbirliği yaparak, büyüyüp gelişme seçeneğini ortadan kaldıran “Türk’ün Türk’ten başka dostu yoktur” anlayışını da yanlışlamaktadır.

Şehriyar’ın şiirlerinde kıymetini yücelttiği ve aşağıladığı başka kavramlar vardır. Bu kavramlar karakter eğitiminde kullanılan ve gençlerin edinmesi gereken kavram ve değerlerdir. Olumlu bulduğu ve yücelttiği kavram ve değerlerin başında vatanseverlik, milliyetperverlik, bilgi ve bilimseverlik, dindarlık, halktan yana olmak, kitap dostluğu, yaşama sevinci, umut, erdemli olmak gibi kavramlardır.

Olumsuz bulduğu ve şiirlerinde aşağıladığı kavram ve nitelikler ise şunlardır: İhanet, cehalet, zulüm, tembellik, mankurtlaşma, düşmanla veya emperyalistlerle işbirliği yapmak, hoyratlık... Şehriyar’ın önemseydiği bu değerler çağdaş toplumun demokratik değerleri ve pedagojik idealleriyle tutarlıdır. Sağlıklı toplumlar sosyolojik değerleri olan ve bu değerleri ulusal ve evrensel kültürle uyumlu olan toplumlardır. Şehriyar da eğitim yoluyla bunun edinilmesini istemektedir.

Sonuç

Şehriyar bir sanatçı ve düşündürüdür. Bir düşünür olarak içinde yaşadığı ortamı, çağının bilgisi ve dünyanın gidişatıyla analiz etmiş, anlamlandırmış ve açıklamalar getirerek yol göstermiştir. Şehriyar, bu makalede bir eğitim filozofu olarak ele alınmış ve onun Azerbaycan-Türk toplumunun eğitimde içinde bulunduğu durumu nasıl tahlil ettiği, olan ile olması gerekeni nasıl karşılaştırdığı ve yapılması gerekenleri estetik bilgiyi kullanarak toplumun önüne nasıl koyduğuna odaklanılmıştır. Bu makalede Şehriyar’a göre çocuk ve gençlerin nasıl bir eğitim almaları gerektiği hususundaki tespitleri ortaya konmuş ve istediği insan tipini eğitmek için geliştirdiği önerilere işaret edilmiştir.

Şehriyar, Türkiye dışında yaşayan ve Türk Dünyasının önde gelen aydın, düşünür ve sanatçılarından biridir. Kargaşa içindeki bir üçüncü dünya ülkesinde dili ve kültürü yasaklanmış birisi olarak yoksulluk içinde bir hayat sürdürmüştür. Şehriyar gibi düşünürler çağının çocuğu olmakla beraber onları yücelten, evrensel kılan özellikleri, toplumlarını ve zamanlarını aşmaları, böylelikle evrensel uygarlığın temsilcisi olup klasikleşmeleridir. Şehriyar Türk edebiyatının bilgilerinden birisidir ve şimdiden bütün uygarlığın ve bütün zamanların düşünürü olarak da anılmaya başlamıştır.

Bu araştırmada anadili olan Azerbaycan Türkçesi ile yazdığı ve Farsçadan Azerbaycan Türkçesine çevrilen şiirlerinden Şehriyar’ın eğitime ilişkin görüşleri ortaya konmuştur. Şehriyar’ı biçimlendiren koşullar, almış olduğu eğitim, gözleyip algıladığı dünyanın gidişatı, bir sanatçı olarak onun eğitim konusunda da görüşler geliştirmesine ve bu görüşlerini şiir sanatının incelikleriyle ortaya koymasına vesile olmuştur. Şehriyar çocukluğunda çevresinden güçlü bir geleneksel-yerel-milli bir kültür eğitimi almış ve özdeğerlerinin farkında bir kişi olarak evrensel kültüre katkı yapmıştır.

Şehriyar bilimsel ve millî nitelik bir eğitim önermektedir. Ona göre eğitimsizlik yıkım, felaket, çöküş, cehalet, ihanet, sorumsuzluk ve ahlaksızlığa yol açan insanlaşma noksanlığıdır. Noksanlığı tamamlamanın çaresi olarak insanların bilimsel bir eğitimden geçmesi gerektiğini savunur. Bilgisizliğin önlenmesi ve daha çok içinde bulunulan çağın geçerli bilimsel-felsefi bilgisine sahip olmayı önerir ve bunun okullarda edinilmesi gerektiğini dile getirir.

Şehriyar’a göre eğitim, kuramsal bilgileri öğrencilerin beynine depolamak değil, kişinin düşünme ve yaratıcılığını harekete geçirmektir. Eğitimin ezber, kuru söz ve nasihat halinde olmaması

gerektiğini savunur. Şehriyar, eğitim yoluyla işe yarar, hayata dönük bilgilerin eleştirel bir mantıkla, uygulamalı olarak verilmesi veya öğretilmesi gerektiğini dile getirir.

Şehriyar, öğrencilerin geçmişi bilerek tarih bilinci edinmesini ama gelecekte yaşayacağı için de geleceğe yönelik bilgi ve beceriler kazandırılarak eğitilmesi gerektiğini savunur. Yaşadığı zamanın yetişkinlerini çağını kavrayamamış olmakla eleştirir ve sorumsuz bir toplumun cezasını çocuklarının çekeceğini dile getirerek toplumu günahkâr olmakla suçlar. Geri kalmışlık ve yoksulluğun eğitimsizlikten kaynaklandığını söyler ve gençleri okula çağırır (medreseye değil). Gençleri büyük düşünmemek ve büyük idealleri olmamakla eleştiren Şehriyar, gençliğin para ve günlük ekmek peşinde koşmak gibi küçük gayelerle uğraşmak yerine, bilimsel bir eğitim görerek aklını işletmeyi ve bireysel niteliklerini geliştirmeyi, böylece milleti ve insanlık için büyük idealler peşinde koşmayı hedeflemelerini telkin eder.

Şairin uygarlık karşısında olumsuz duygular yaşamasının makineleşmenin doğurduğu ekolojik felâketler, hastalıklar ve insanı kendi köklerinden koparan görünümler olduğunu anlıyoruz (Mehemmedi, 2015: 17). Modernleşme adı altında Batı'nın kendisine dikte ettirdiği emirleri uygulamaya koyan sistemin, milli ve kültürel kimliği yok edici faaliyet ve uygulamalarına da karşı çıkar. O sahte modernleşmeden rahatsızdır; sahte medeniyeti, değerler sistemini ortadan kaldıran, bencil, havaî yeni yaşama biçimini, bitmez tükenmez bir ilköğretim yerleşiren bir tarz olarak görür (Özkan, 2006: 145). Sanatçı, bu görüşlerinin eğitim politikalarını belirleyenlerce dikkate alınıp uygulanmasını beklemektedir.

Şehriyar'ın önerdiği eğitim uygulamalarında karakter eğitime de vurgu yapılmaktadır. Eğitimin ahlaklı ve davasına inanmış insanlar yetiştirmesi gerektiğini dile getirirken, gençlerin millî duygularının güçlü olmasını, mazlumlara çok zalimce davranan emperyalizme (küfre) ve onunla işbirliği yapan ülke içindeki işbirlikçilere karşı sağlam bir tavır göstermeleri gerektiğine işaret etmektedir. Eğitim görüşünde vatanseverlik önemli bir yer tutar.

Şehriyar, bilimsel eğitimden yanadır. Çocuk ve gençlere hayatta kullanabilecekleri, işe yarar bilgi ve beceriler kazanmaları, mankurtlaştırmaya karşı uyanık olmalarını telkin eder. Ona göre birçok kötülük cehaletten kaynaklanır ve bilgisizliğe karşı bilimsel eğitimle savaşılmaması gerekir.

Şehriyar demokrat bir kişidir. Şah yönetiminin monarşik otoriterliğine de, Humeyni sonrası ortaya çıkan teokratik otoriterliğe de karşıdır. Şehriyar, hakim çevrelerin halkı daha kolay istismar etmek için cehaleti yaymak, cahillik, kabalık, serserilik gibi çirkinlikleri yayan, kötü işler yapmak için bulutlu hava yaratmaya çalışan riyakâr yöneticileri şiirlerinde yerden yere vurmuş, bilginin, erdemin ve mazlum halkın yanında olmuştur. İnsanlara yaşatılan zulme karşı durmuştur. İnsanların bütün bu değerlere göre yetiştirilmesi gerektiği görüşündedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Y. (1994). *Azerî Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Almaz, H. (1997). Şehriyar'ın Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinin Özellikleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, SBE.
- Arıbaş, S. (1992). *Mehmet Akif'in Eğitim Üzerine Düşünceleri*. İstanbul: Medeniyet Yayınları.
- Aypay, A. (2015). *Eğitim Politikası*. Ankara: Pegem Akademi.
- Baş, S. (2009). "Firuzan'ın Öykülerinde Eğitim Sorunlarına Bakış", *Turkish Studies. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 4/8 Fall

2008. p. 644-661, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: 10.7827/TurkishStudies.970. TurkishStudies.8020, ANKARA-TURKEY
- Berkes, N. (1978). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. Üçüncü Baskı. İstanbul: Paradigma Yayınları
- Çınar, İ. (2012). *Neden ve Nasıl Mankurtlaştırılıyor*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Çınar, İ. (2014). "Türk Eğitim Politikasında Batı Etkisi: Bitmeyen Batılılaşma". *Turan-Sam: Turan Stratejik Araştırmaları Merkezi Dergisi*. İlkbahar, Cilt 6, Sayı 22. ss. 20-51
- Çoban, A. (2010). "Mehmet Akif'in Eğitim Felsefesi: Eğitim ve Öğretime İlişkin Görüşleri" *Ekev Akademi Dergisi*. Sayı 44. Ss.247-264.
- Duman, D. (2013). "1925 Yılında İstanbul Erkek Lisesinde Öğrencilere Verilen Bir Sürgün Cezası ve Dönemin Eğitim Anlayışı", *Turkish Studies. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 8/2 Winter 2013. p. 59-72, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: 10.7827/TurkishStudies.4242. TurkishStudies.8020, ANKARA-TURKEY
- Doulatabadi, F. (2011). "Şehriyar'ın Kaşgay Şiirine Etkileri. *Uluslararası Dilbilim ve Karşılaştırmalı Edebiyat Kongresi. Bildiriler*. İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Ergün, M. (1993). *İnsan ve Eğitimi-Mevlana Üzerine Bir Deneme (Mevlana'nın Eğitim Görüşleri)*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Ehmedov, T. (Haz.) (2011). *Seyid Mehmedhüseyn Şehriyar*. Bakı: Nurlar Neşriyyat-Poliqrafiya Merkezi. (Minyatürlerle süslenmiş şiirler)
- Fuad, E. (2008). "Şehriyar Poeziyasının Edebi Tesir Dairesi". *Bakı-Tebriz Dünya Azerbaycalılarının Dergisi*. Sayı 11. S. 53-59.
- Fuad, E. (2010). *Söz Sərrafı Şəhriyar*. Bakı: Avrasiya Press.
- Fuad, E. (2011). *Söze Sevdalılar (Edebi Düşünceler) I. Kitab*. Bakı: Nergiz Neşriyyatı.
- Gedikli, Y. (1990). *Şehriyar ve Bütün Türkçe Şiirleri*. İstanbul.
- Gökdağ, B. A. (2013). "İran Türkleri" *Yeni Türkiye Dergisi*. Sayı 53, ss. 1-11.
- Hebibbeyli İ. (1999). *Ustad Məhəmmədhüseyn Şəhriyar (albom, monoqrafiya)*. Bakı: Elm Neşriyyatı.
- Kafkasyalı, A. (2002). *İran Türk Şiiri Antolojisi – V*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Mehemmedi, M. (2015). *Şəhriyar və Zəmanəmiz*. Bakı: ADMİU Neşriyyatı.
- Özkan, İ. (2006). "Şehriyar'ın Şiirlerindeki Kültür Değerleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Prof. Dr. Tuncer Gülensoy Armağanı, Yıl: 2006/1, Sayı: 20, Kayseri 2006*, s. 143-152.
- Rahimova, A. ve İnce Yakar, H.G. (2014). "Teymurbey Bayramalibeyov'un Azerbaycan'ın Lenkeran Şehrinin Eğitim Sistemine Etkisi". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 9/11Fall 2014 p. 313-319. ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: 10.7827/TurkishStudies.7079 TurkishStudies.8020, ANKARA-TURKEY
- Sarıççek, M. (2008). "Şehriyar'a Selam: Haydar Baba'ya Selam'ın Ontolojik Tahlili". *Turkish Studies. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or*

-
- Turkic*. Volume 3/7 Fall 2008. p. 580-591. , ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: 10.7827/TurkishStudies.519 TurkishStudies.8020, ANKARA-TURKEY
- Shayegan, D. (2014). *Yaralı Bilinç: Geleneksel Toplumlarda Toplumsal Şizofreni*. (Çev. Haldun Bayrı) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Şehriyar, Mehmedhüseyn. (2005). *Seçilmiş Əsərləri*. (Tertib edenler: Nazim Rizvan, Xuraman Quliyeva, İslam Qeribov) Bakı: Avrasiya Press.
- Xalid, X. (2009). “Məhəmmədhüseyn Şəhriyarın Heydərbabaya Salam Manzumesi Türk Edebiyatında”. *Turansam. Turan Stratejik Araştırmaları Merkezi Dergisi*. Sayı 1. Ss. 118-124.
- Quliyev, E. (2004). “*Heydərbabaya Salam*” *Necə Varsa*. Bakı: Adiloğlu Nəşriyyatı.
- Quliyev, E. (2004). *Şehriyar Poeziyası ve Milli Tekamül*. Bakı.
- Yeşilot, O. (2008). “Türkmençay Antlaşması ve Sonuçları”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. Sayı 36. Ss. 187-199.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 9. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Çınar, İ. (2016). “Şehriyar'ın Eğitim Anlayışı / Shahriar's Approach to Education”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/19 Fall 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11219>, p. 245-266.